
STUDII DE DIDACTICĂ A RECEPTĂRII TEXTULUI LITERAR

<https://doi.org/10.52505/Ilf.2026.1.08>

CZU: 821.135.1(478).09:37.016:82

VALORIFICAREA DIDACTICĂ A ESEULUI LITERAR (APLICAȚII PE ESEUL *GÂNDUL*, DE GEORGE MENIUC)

Natalia HARITON

Doctor în filologie, cercetător științific superior

E-mail: natalia.hariton@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8462-2625>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM

<https://ror.org/0475kvb92> (Chișinău)

THE DIDACTIC USE OF THE LITERARY ESSAY (APPLICATIONS TO THE ESSAY "GÂNDUL", BY GEORGE MENIUC)

Abstract

The article capitalizes on the essay *Gândul* as a frontier text, demonstrating its formative potential in the development of critical reading and reflective thinking skills. By combining the philosophical, poetic and cognitive dimensions, the text offers students a framework to understand the complexity of the thinking process and the relationship between perception, imagination and creation. The proposed didactic approach is based on interactive methods, such as the Venn diagram, problematization, multi-process interrogation, reciprocal teaching/learning and the “6 Whys?” technique, each of which facilitates the gradual transition from literal understanding to deep comprehension. The article emphasizes the role of didactic dialogue, personal reflection and cooperation in the formation of analysis and interpretation skills. Overall, the study demonstrates that the literary essay can become an effective pedagogical tool, capable of stimulating critical thinking, intellectual autonomy and students’ ability to integrate information into a coherent system of meanings.

Keywords: literary essay, borderline text, multi-process interrogation, problematization, reciprocal teaching/learning, critical thinking, comprehension.

Rezumat

Articolul valorifică eseul *Gândul* ca text de frontieră, demonstrând potențialul său formativ în dezvoltarea competenței de lectură și interpretare. Prin combinarea dimensiunilor filozofică, poetică și cognitivă, textul oferă elevilor un cadru pentru a înțelege complexitatea procesului de gândire și relația dintre percepție, imaginație și

creație. Demersul didactic propus se sprijină pe metode interactive, precum diagrama Venn, problematizarea, interogarea multiprocesuală, predarea/învățarea reciprocă și tehnica „6 De ce?”, fiecare dintre acestea facilitând trecerea treptată de la înțelegerea literală la comprehensiunea profundă. Articolul subliniază rolul dialogului didactic, al reflecției personale și al cooperării în formarea competențelor de analiză și interpretare. În ansamblu, se demonstrează că eseu literar poate deveni un instrument pedagogic eficient, capabil să stimuleze gândirea critică, autonomia intelectuală și abilitatea elevilor de a integra informații într-un sistem coerent de semnificații.

Cuvinte-cheie: eseu literar, text de frontieră, interogare multiprocesuală, problematizare, predare/învățare reciprocă, gândire critică, comprehensiune.

Eseul *Gândul*, de George Meniuc, reprezintă un text de frontieră, întrucât integrează în mod organic reflecția filozofică, discursul poetic și observația riguroasă asupra lumii materiale. Prin această îmbinare, textul le oferă elevilor ocazia de a înțelege că gândirea umană se constituie la intersecția dintre percepția senzorială și interpretarea intelectuală. Aflat la granița dintre literar și nonliterar, eseu permite un demers didactic complex, orientat spre formarea competențelor de lectură critică, gândire abstractă, analiză conceptuală și construcție interpretativă. Utilizarea unor strategii precum diagrama Venn, problematizarea, interogarea multiprocesuală, predarea/învățarea reciprocă și tehnica „6 De ce?” transformă textul într-un instrument didactic polivalent, capabil să dezvolte competențe de receptare a discursului literar, de reflecție personală și de argumentare coerentă.

Text literar vs text nonliterar (diagrama Venn). Introducerea eseului literar ca specie a literaturii de graniță poate începe, la etapa evocării, prin reactivarea cunoștințelor despre textul literar și cel nonliterar. Pentru că elevii sunt familiarizați cu ambele categorii, profesorul poate propune, ca exercițiu inițial, completarea unui tabel comparativ, care să scoată în evidență particularitățile fiecărui tip de text. Pornind de la aceste diferențe, se pot deduce, în mod firesc, trăsăturile textelor de frontieră.

În acest demers, diagrama Venn se dovedește a fi instrumentul ideal: permite confruntarea a două tipuri de texte pentru a defini zona lor comună, unde se află textul de graniță. Tehnica este, după cum se precizează, una „de organizare grafică a informației, rezultând din discutarea a două și mai multe concepte, noțiuni, idei, texte, care au afinități și deosebiri” (Cartaleanu; Cosovan 2003, p. 43). Utilizarea diagramei la etapa evocării ajută la actualizarea informațiilor deja cunoscute și la orientarea atenției asupra relației dintre cele două tipuri de discurs. Fiind o metodă interactivă, diagrama Venn presupune împărțirea clasei de elevi în echipe, solicitându-li-se să realizeze o reprezentare grafică a două elemente în ceea ce au asemănător și diferit. Astfel, în cadrul echipei se pot realiza adevărate brainstorminguri utile descifrării particularităților textului literar și ale celui nonliterar, acestea susținând consolidarea conștiinței lingvistice. A compara două aspecte, găsindu-le asemănările și deosebirile, presupune un proces cognitiv ce stimulează utilizarea limbajului literar în cadrul

lecțiilor de limba și literatura română; în acest mod, elevii își dezvoltă competențele lingvistice, iar, ulterior, le valorifică și pe cele literare. Totodată, tehnica activează mai multe inteligențe și dezvoltă gândirea analitică. Respectiv, deja construită, diagrama devine reper pentru dezvoltarea subiectului.

Algoritmul utilizării metodei la etapa evocării și, respectiv, actualizării cunoștințelor despre textul literar și cel nonliterar presupune parcurgerea următorilor pași:

– Profesorul anunță problema ce urmează a fi discutată: *Textul literar vs textul nonliterar*.

– Elevii, împărțiți în perechi, vor examina, prin tehnica brainstormingului, conceptele propuse, pe care le vor prezenta prin cercuri parțial coincidente.

– Elevii desenează cercurile după modelul de mai jos și scriu termenii/cuvintele necesare, prin care se reperează specificul fiecărei noțiuni.

– Perechile prezintă varianta completată cu deosebiri a diagramei (Figura 1).

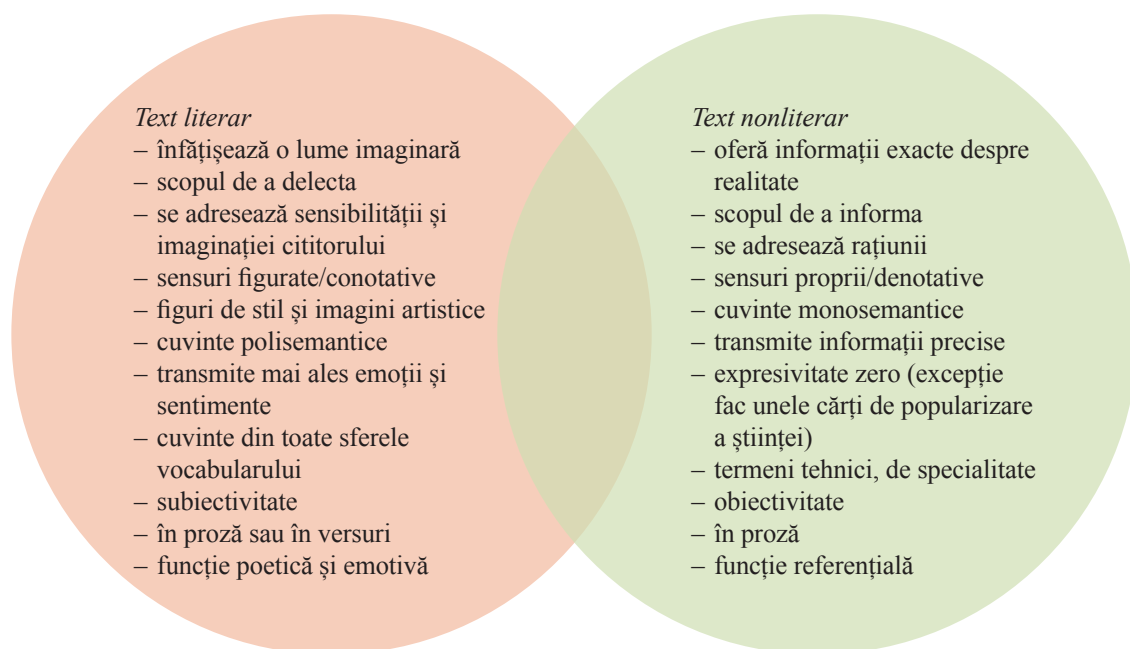

Figura 1: Textul literar vs textul nonliterar

– Pe suprafața de intersecție a cercurilor, se scriu aspectele comune celor două tipuri de texte, dar care sunt specifice *textului de graniță*. Aceste trăsături ar putea fi:

- oferă informații exacte într-un mod expresiv;
- scopul este de a informa într-un mod plăcut;
- se adresează sensibilității și rațiunii;
- se utilizează sensuri proprii și figurate ale cuvintelor;
- apar figuri de stil și mijloace artistice;

- se utilizează cuvinte polisemantice și monosemantice;
- transmite informații, emoții, sentimente;
- amestec de subiectivitate și obiectivitate;
- în proză;
- funcțiile referențială, emotivă, poetică.

– După enunțarea trăsăturilor textului de graniță, profesorul recurge la integrarea cunoștințelor despre textul literar și cel nonliterar în demersul asimilării conceptului de *eseu literar* în calitate de *text de graniță*.

Eseul literar: în căutarea unei definiții (*problematizarea*). Definirea eseului literar și stabilirea statutului acestuia reprezintă un proces anevoios. Totuși, demersul didactic are misiunea de a clarifica aceste aspecte și de a apropia elevul de astfel de texte. Pentru a putea pune în discuție ambiguitatea și diversitatea abordărilor eseului ca text literar, vom apela la metoda *problematizării* care ne va permite să analizăm mai multe definiții și să înțelegem care este statutul eseului.

Problematizarea este o metodă de predare-învățare ce presupune „crearea în mintea celui instruit a unei stări conflictuale intelectuale pozitive, determinate de necesitatea cunoașterii unui obiect, fenomen, proces sau a rezolvării unei probleme” (Cartaleanu et al. 2017, p. 141) și implică următoarele procese cognitive/activități de învățare: analiză, creare, descifrare, elaborare, evaluare, formulare de ipoteze, inventare, judecare, planificare, presupunere, producere, proiectare, recomandare, rezolvare. La baza metodei stau, așa cum remarcă Emanuela Ilie, „conceptele de *situație-problemă* și de *proces de rezolvare* a acesteia” (2014, p. 106). Problematizarea presupune introducerea elevilor într-una dintre următoarele trei situații:

- a savantului pe drumul descoperirii;
- a inventatorului pe drumul invenției;
- a organizatorului pe drumul luării deciziei optimale (Căliman 1975, p. 21).

Având în vedere că vom opera cu definiții ale eseului extrase din studiile de teorie literară, elevului îi va reveni rolul de *organizator pe drumul luării deciziei optimale*. În acest scop, vom parcurge două mari faze, așa cum recomandă Ioan Cerghit: faza *extragerii problemei* și faza *rezolvării problemei* (1976, pp. 103-108). În prima fază, profesorul selectează și prezintă elevilor mai multe definiții ale eseului (*Figura 2*). Problema pe care urmează să o rezolve elevii ține de *ambiguitatea* eseului ca text literar, urmărind statutul, caracterul, resursele stilistice, forma de organizare ș.a. În faza a doua, elevii vor stabili locurile comune, dar și informația care individualizează mai mult sau mai puțin eseul. La fel, se vor identifica segmentele de conținut care permit, în cele din urmă, definirea acestei specii a literaturii de graniță. În același timp, vom atrage atenția elevilor asupra structurii definiției, care coagulează mai multe nuclee tematice într-un concept general.

Definiția 1

„un *gen semiliterar*, la intersecția structurii imagistice și ideologice, o interferență de lirism și reflexie, un fel de «gen al genurilor»” (Marino 1973, p. 616)

Definiția 2

„Operă grupând diverse reflecții sau tratând un subiect fără pretenția epuizării lui (Petraș 2002, p. 154).

Definiția 3

„Operă care se rezumă la o succintă reflecție personală, subiectivă asupra unor probleme, fără intenția de elucidare definitivă a acestora” (Enciu 2010, p. 35).

Definiția 4

„Operă literară în proză, de proporții reduse, reunind reflecții filozofice, literare sau științifice, fără pretenția de a epuiza subiectul tratat” (Brais; Poenaru 2008, p. 88).

Definiția 5

„studiu de proporții reduse sau mai mari (cu aspect monografic) care tratează în cheie originală, fără pretenție de exhaustivitate, diferite subiecte filozofice, științifice, literare” (Cimpoi 2016, p. 163).

Definiția 6

„Comentariu de proporții reduse asupra unor teme filozofice sau științifice, compus cu mijloace literare, fără intenția de a epuiza problema” (Anghelescu 1995, p. 91).

Figura 2: Șase definiții ale eseului literar

Discutând pe marginea acestor definiții, elevii vor formula, ghidați de profesor, locurile comune:

- eseul este un text de graniță;
- eseul este o scriitură în proză, de proporții restrânse;

- eseul insistă asupra abordării reflexive, cu caracter personal;
- eseul nu are intenția de a epuiza subiectul abordat.

Informația care individualizează eseul literar ca specie a literaturii de frontieră presupune următoarele:

- eseul conține reflecții pe teme literare, filozofice, științifice;
- eseul literar este o reflecție pe teme literare;
- eseul subliniază subiectivitatea autorului;
- potențialul genului de a acoperi un teren literar vast, fără a-l epuiza;
- eseul se folosește de resursele stilistice ale beletristicii pentru a obține expresivitate.

Examinarea celor șase definiții conduce la delimitarea câtorva segmente de conținut comun, care permit definirea eseului ca text literar:

- scriitură în proză, de proporții restrânse;
- insistă asupra abordării reflexive, cu caracter personal;
- menționează subiectivitatea autorului și subliniază potențialul genului de a acoperi un teren literar.

Cum citim un eseu literar? (*interogarea multiprocesuală*). Eseul *Gândul*, de George Meniuc, este o meditație asupra mecanismului gândirii umane, descriind cum obiectele lumii se reflectă în conștiință, se transformă în imagini și devin materie pentru creație. În același timp, textul evidențiază superioritatea spiritului uman față de mașinărie, subliniind că omul creează prin analogie, imaginație și transfigurare. Pentru a putea descifra ideile din acest eseu, propunem parcurgerea unui demers interogativ pe baza tehnicii *interogării multiprocesuale*, care ne va permite să formăm aptitudini de a aprecia critic textul respectiv, transferându-i pe elevi de la un nivel de gândire inferior la unul superior.

Interogarea multiprocesuală „permite examinarea unui text sau a unei probleme urmând pașii taxonomiei lui Bloom, adaptată de Sanders” (Cartaleanu 2003, p. 55). Privită ca tehnică ulterioară lecturii și racordată la un text de graniță, interogarea multiprocesuală apare ca o eșalonare firească a întrebărilor, printre care nu domină un anumit tip, iar întrebările literale sunt puse doar pentru a ne convinge că textul a fost citit atent și conținutul a fost înțeles. Eficiența tehnicii crește de la o întrebare la alta. Dacă întrebările literale și de traducere solicită mai ales memoria și atenția, reprezentând treapta inferioară, cea mai puțin complexă a gândirii și interogării, celelalte tipuri de întrebări presupun un grad mai înalt de complexitate, astfel încât întrebările evaluative sunt considerate expresia celui mai înalt nivel al gândirii critice.

La prima aplicare a tehnicii se realizează lectura cognitivă a textului de către profesor, apoi se afișează tabelul cu tipurile de întrebări și descrierea fiecărui tip de întrebare. Ulterior, elevii urmează să realizeze lectura a doua a eseului, formulând răspunsuri la întrebările plasate în tabel (*Tabel 1*).

Gândul, de George Meniuc	Tipologia întrebărilor în interogarea multiprocesuală
Calculatoarele electronice!... Ele uluiesc, deoarece au luat ceva din firea gânditoare a omului, deoarece parțial se trudesesc în aceeași direcție, îl repetă pe om, în mare măsură îi ușurează soarta. Îndrăzneala acestor invenții tehnice a dat un imbold de a crea roboți cu acțiuni multiple, ajustate la diferite împrejurări. Pare-se, și-au spus savanții șireți, s-ar putea plăsmui o mașină care, în genere, să îndeplinească funcțiile creierului omenesc, să cugete... Să cugete? Fizicienii, ce-i drept, au prins fulgerul din ceruri, ei și l-au însușit în laborator, provocând acea descărcare electrică între doi electrozi, pe care au numit-o arc voltaic. Dar gândul? Cum să-l zăvorăști între șuruburi, scripeți, roțile și alte piese ale mecanicii? A repeta (prin analogie) ceva din ceea ce aparține omului, e un proces îndelung și străvechi. Probabil, această imitație a dat naștere la primele unelte. Omul lovea în nucă cu pumnul, ca să-i scoată miezul, dar s-a convins că mai lesne ar fi să lovească cu o piatră. Piatra și brațul „s-au transformat” în ciocan. Omul bea apă din căușul palmelor. Și atunci și-a făcut căuș din lemn, de lut, apoi câni și ulcioare. Omul curăța cu palma ceea ce era de curățit, și palma s-a transformat în lopată. El își vâra mâna în căpița de fân, își îndoie degetele, ca să apuce și să smulgă un șumuiag, și degetele îndoite s-au prefăcut în cârlig. Totodată, degetele rășchirate s-au prefăcut în furcă. De asemenea, văzându-și silueta întipărită în nisip sau umbra sub clar de lună, omul a încercat să repete același lucru pe pereții peșterilor, în zugrăveli misterioase. În acest fel (sau în altul), lumea se oglindea în om, dar și omul se răsoglindea – prin creație – în obiectele din afară. Au trecut milenii și spiritul omenesc s-a îmbogățit enorm. Ar putea oare să-l repete vreo mașină? Automatele cibernetice efectuează calcule minuțioase și practice, rezolvă probleme științifice cu o iuțeală de bolid, pe când mintea omenească ar trebui să mai parcurgă o bună bucată de drum, poate chiar să rătăcească de la o răscruce la alta, până să obțină în cele din urmă aceleași rezultate. Dar înseamnă asta oare că mașina e capabilă să substituie creierul omenesc? Să scrie romane și stihuri, să picteze tablouri? Ar fi greu de crezut.	Întrebări literale • Ce înseamnă <i>arc voltaic</i>? • Cum au fost inventate uneltele: <i>ciocanul, cana, lopata, cârligul, furca</i>? • Prin ce exemplu a fost ilustrată reflectarea lumii în conștiința noastră? • Ce se întâmplă, în mintea omului, cu imaginile? • Ce exemplu folosește eseistul pentru a vorbi despre ceea ce se întâmplă în mintea unui artist? • În ce constă măreția omului? Întrebări de traducere • Ce înseamnă <i>robot</i>? • Ce înseamnă <i>conștiință</i>? • Despre ce descoperire a lui Newton este vorba? • Ce înseamnă expresia „imagini transfigurate”? • Cine este Federico Garcia Lorca? • Ce sinonime cunoști pentru lexemul „analogie”? Întrebări de interpretare • De ce calculatoarele ne uluiesc? • De ce este necesară compararea creierului omenesc cu o mașinărie? • Ce semnificație are faptul că gândul este „mai rapid” decât orice mecanism? • De ce creatorul se oglindește, prin creație, în obiectele din afară? • De ce mașinăriile nu pot înlocui omul? • Cum interpretați afirmația „Mașina e doar un bastard al gândului”? Întrebări aplicative • Cum ați putea intitula altfel textul? • Ce exemple ar folosi George Meniuc dacă ar scrie textul său în timpurile noastre?

Cu toții în copilărie ne-am jucat cu vreun ciob de oglindă. Prindeam razele soarelui în „fundul” acestui ciob și trimiteam „iepurăși” pe pereți, pe garduri. Însă reflectarea lumii din afară în conștiința noastră nu-i pur și simplu o răsfrângere mecanică, rece, moartă. Imaginile ce vin sunt dinamice, vii, în continuă ațătare/ prin ele căpătăm noțiuni. Dar și noțiunile nu stau pe loc, împietrite, anchilozate. [...] Ele trebuie să fie „cioplite, frânte, flexibile, mobile, relative, legate reciproc, unificând contrariile, ca să cuprindă lumea”. În acest vârtej de scânteii imagistice gândul omenesc se zbate, ca să descopere legile interne ale fenomenelor în manifestarea lor concretă. Ar putea oare mașina să repete multipla acțiune a gândului? Doar gândul nu numai că reflectă lumea înconjurătoare, dar mai este înaripat și de imaginație...

Gândul se sprijină pe fapte concrete, dar îl animă fantezia. Imaginile trăite, substanțializate, transformate în simboluri, declanșate de-a valma, se suprapun, se încăleacă, se încrucișează, și prin puterea asociației, a alăturării, se creează ceva nou, adaugă la natura cunoscută zămislirii originale, nebănuite. Cunoștința reflectă și creează. Creează, fiindcă nu-i suficient numai să reflecte, ar fi o atitudine contemplativă, pasivă față de realitate. Gândul aleargă vertiginos, neconținut. În mintea unui artist lucrurile obișnuite se prefac în imagini transfigurate, dar verosimile, în tablouri dinamice, extraordinare. Să presupunem că avem în față un simplu măr, fructul acela banal, cunoscut de toată lumea. El poate trezi o sumedenie de asociații, și nu pentru că a căzut de pe creangă, cum spune legenda, dându-i lui Newton ocazia fericită de a descoperi legea gravitației terestre. Pur și simplu, un măr ca acesta poate fi și o legătură între plaiuri, între ziua de ieri și ziua de mâine, între cele reale și cele ireale, ba mai mult, se mai poate „preface” și în scoică de mare, cu ecouri într-însa. Federico Garcia Lorca face o însemnare: „un simplu măr în lumea lui e la fel de infinit ca și marea în a sa. Viața unui măr, începând de la gingașa floare și până în clipa aceea când, auriu, se desprinde din pom și cade în iarbă, cuprinde aceeași enigmă, ca și ritmul sacadat al mareei”. Conștiința artistului plămăiește din imaginile acumulate un aliaj minunat, îmbogățește natura prin „jocul” fecund al închipuirii.

- Ce s-ar întâmpla cu mașinăriile dacă nu ar exista omul?

- Ce s-ar întâmpla cu omul dacă n-ar exista mașinăriile?

- Ce descoperiri din știință ați folosi pentru a convinge că omul este superior mașinăriilor?

- Dacă ați transforma acest eseu într-un videoclip educativ, ce imagini și secvențe ați folosi?

Întrebări analitice

- Care sunt reperele titlului în acest eseu?

- Cum explicați utilizarea verbelor „se suprapun”, „se încăleacă”, „se încrucișează” din descrierea poetică a actului creator?

- Ce trăsături ale artistului sunt reflectate în eseu?

- Ce îi lipsește unei mașinării ca să fie superioară omului?

- Ce indicii din text sugerează că Meniuc urmărește o pledoarie pentru creativitatea umană?

- Ce trăsături ale eseului pot fi ilustrate cu ajutorul acestui text?

Întrebări sintetice

- De ce autorul a ținut să scrie acest text?

- Cum trebuie modificat acest text pentru a deveni un studiu analitic?

- Cum trebuie modificat acest text pentru a deveni o nuvelă?

- Care este mesajul eseului?

- Care este legătura dintre acest eseu și textele citite de voi în acest semestru?

Întrebări evaluative

- Cu ce sentiment ați rămas după analiza acestui eseu?

- Cum apreciați superioritatea omului în fața mașinăriilor?

- Cum se schimbă raportul om–mașină în procesul de creație artistică atunci când IA intervine?

Ca urmare, gândul își are albia sa, în care procesele psihice și deducțiile logice se întretaie mereu, ceea ce nu-i în stare să facă nicio mașină din lume. Mașina e doar un bastard al gândului. Unealta e o copie a mișcării fizice, mașina e o copie a calculului practic, dar și una și alta sunt moarte în lipsa omului, nu-l pot înlocui în mod absolut, fiind mai curând niște roboți ai lui. Și romanele, și poemele, și pânzele pictate vor fi totdeauna zămislite numai de om. Și aici e toată măreția lui.	• Dacă ar fi să scrieți eseu, despre ce ar fi?
--	--

Tabel 1: Tehnica interogării multiprocesuale (aplicații pe eseu *Gândul*, de G. Meniuc)

Este esențial să analizăm modificările care se produc în procesul de învățare pe măsură ce activitatea de interogare avansează dincolo de nivelul literal și solicită operații cognitive superioare. La această etapă, elevii trec de la simpla decodificare a informațiilor explicate la o implicare activă în construirea, negocierea și reconstrucția sensurilor. Ei devin treptat conștienți de propriile procese mentale, ceea ce favorizează dezvoltarea unor competențe metacognitive fundamentale. Explicațiile formulate în limbaj propriu, ancorate în experiențe de lectură și în cunoștințe anterioare, contribuie la formarea unei înțelegeri profunde, personale și durabile a conținuturilor. În acest context, dialogul didactic generat de întrebările de nivel mediu și superior devine un veritabil catalizator formativ: interacțiunea dintre perspectivele colegilor, diversitatea formulelor de exprimare și schimbul argumentativ extind repertoriul conceptual al elevilor și le rafinează abilitatea de a-și verbaliza raționamentele și opiniile într-un mod clar și coerent.

Totodată, utilizarea sistematică a întrebărilor care depășesc nivelul literal transmite elevilor mesajul că gândirea creativă și originală reprezintă un obiectiv central al procesului educațional. Ei ajung astfel să înțeleagă că simpla acumulare de informații constituie doar etapa inițială a învățării, insuficientă pentru formarea unei competențe reale. Pentru ca informația să devină cunoaștere, aceasta trebuie integrată într-un sistem coerent de semnificații, analizată critic, asociată cu experiențe relevante și utilizată în contexte funcționale. Prin urmare, elevii încep să perceapă învățarea nu ca pe o activitate mecanică de reproducere, ci ca pe un proces complex de interpretare, structurare și aplicare a ideilor în acord cu obiectivele formative ale disciplinei.

Comprehensiunea eseului literar (predarea/învățarea reciprocă). Pentru a asigura comprehensiunea eseului *Gândul*, de George Meniuc, nu este suficient să

adresăm întrebări din cadrul interogării multiprocesuale, ci este nevoie de a consolida înțelegerea eseului ca text literar prin fixarea cunoștințelor despre acest tip de text. Metoda *predării/învățării reciproce* ne va permite să realizăm etapa consolidării cunoștințelor predate despre eseu printr-un instrument de dezvoltare a „dialogului elev-elev, specificul fiindu-i dat de aportul deosebit pe care îl primește fiecare elev al clasei” (Ilie 2014, p. 127).

Metoda predării reciproce este centrată pe patru strategii de învățare, corespunzătoare celor patru etape de utilizare:

- Rezumarea (expunerea a ceea ce este mai important din ceea ce s-a citit).
- Punerea de întrebări (despre informațiile citite).
- Clarificarea datelor (discutarea informațiilor neclare, prin apelul la diferite surse, și soluționarea neînțelegerilor).

- Prezicerea/pronosticarea (exprimarea a ceea ce cred elevii că se va întâmpla).

Etapele predării reciproce, așa cum le stabilește Emanuela Ilie, sunt:

A. Explicarea scopului și descrierea metodei, respectiv a celor patru strategii;

B. Împărțirea rolurilor elevilor;

C. Organizarea pe grupe;

D. Lucrul pe text;

E. Realizarea învățării reciproce;

F. Aprecieri și comentarii (*Ibidem*, p. 128).

A. Explicarea scopului și descrierea metodei, respectiv a celor patru strategii.

Această etapă debutează cu explicarea metodei, prin descrierea celor patru strategii (vezi descrierea mai sus). La fel, profesorul anunță că scopul acestei metode este de a realiza un dialog între elevi prin procedeul predării reciproce, fiecărui elev revenindu-i un rol anume în acest proces. Profesorul enunță sarcina la care va trebui să lucreze toate grupurile:

Învățați prin predare reciprocă trăsăturile eseului literar, utilizând exemplificări din textul Gândul, de George Meniuc

B. Împărțirea rolurilor elevilor. Clasa este împărțită în patru grupuri, în fiecare dintre acestea elevii având același rol: primul grup este format din *rezumatori*, al doilea – din *întrebători*, al treilea din – *clarificatori*, iar al patrulea – din *prezicători*. Împărțirea se poate face în mod aleatoriu, elevii extrăgând unul din cele 4 numere corespunzătoare celor 4 grupuri.

C. Organizarea în grupuri. După ce împărțim clasa în 4 grupuri, este necesar să asigurăm distribuția fiecărui grup la o masă de lucru.

D. Lucrul pe text. Fiecare elev primește același text, *Gândul*, de George Meniuc, pe care îl examinează în vederea îndeplinirii rolului asumat. Există două variante în

care poate fi realizat lucrul pe text: *prima* prevede că elevii au lucrat cu acest text anterior, iar *a doua* admite folosirea textului pentru prima dată, cu precizarea că elevii au avut anterior o lecție de însușire a cunoștințelor despre eseu literar. În cele ce urmează vom aplica prima variantă, în care elevii au asimilat noțiunea de *eseu literar* în baza tehnicii interogării multiprocesuale și au reușit să realizeze cel puțin două lecturi ale textului: prima lectură și lectura de comprehensiune. În continuare, ei urmează să realizeze o lectură analitică în vederea plasării textului *Gândul*, de George Meniuc, în albia eseului literar, ilustrând cu argumente această pledoarie. La fel, această primă variantă ne permite să folosim cunoștințele elevilor despre eseu literar, dobândite prin realizarea unor sarcini de documentare (tema de acasă) privind noțiunea de *eseu literar*, *poezie*, *proză*, biografia eseului *Gândul*, de George Meniuc, biografia autorului ș.a.

E. Realizarea învățării reciproce. Fiecare grup lucrează la sarcina propusă din perspectiva rolului asumat, iar, la final, răspunsurile pot fi plasate într-un tabel (*Tabel 2*) pentru o mai bună monitorizare a informației, dar și pentru a fi apreciate și comentate ulterior. Răspunsurile posibile ar putea fi următoarele:

Învățați și predăți-vă reciproc trăsăturile eseului literar, utilizând exemple din textul <i>Gândul</i> , de George Meniuc		
Grupurile	Răspunsuri	Aprecieri și comentarii
Rezumatorii	Eseul descrie gândul ca pe un proces viu, imposibil de redus la mecanisme tehnice, oricât de performante ar fi mașinile moderne. Gândirea umană este prezentată ca reflexie complexă, care transformă percepțiile în imagini, simboluri și creații noi, prin analogie și imaginație. Textul urmărește modul în care omul, încă din preistorie, a reinterpretat realitatea prin crearea uneltelor și a reprezentărilor simbolice, oglindind astfel spiritul creator. Spre deosebire de calculatoare, gândul poate asocia liber, poate crea sensuri și poate naște artă. Concluzia subliniază superioritatea minții umane, singura capabilă să creeze opere, imagini și lumi noi.	Este un rezumat reușit, convingător, dar aș sugera să fie mai multe referințe la text. Are trăsăturile unui rezumat.
Întrebătorii	- Cum justificăm plasarea acestui text în categoria eseului? <i>Răspuns posibil:</i> <i>Gândul</i>, de George Meniuc, este un eseu literar, deoarece identificăm mai multe particularități ale acestui tip de text de graniță: <i>fantezie, asociații libere de idei și de imagini („Imaginile ce vin sunt dinamice, vii, în continuă ațătare/ prin ele căpătăm noțiuni”);</i>	Răspunsurile sunt ample și clarificatoare.

Întrebătorii	– oferă informații exacte într-un mod expresiv („Automatele cibernetice efectuează calcule minuțioase și practice, rezolvă probleme științifice cu o iuțeală de bolid...”); – nu epuizează problema („Ar putea oare mașina să repete multipla acțiune a gândului?”); – caracter reflexiv („Cum să-l zăvorăști între șuruburi...?”); – amestec de subiectivitate și obiectivitate („Conștiința artistului plăsmuiește... un aliaj minunat...”).	Răspunsurile sunt ample și clarificatoare.
Clarificatorii	• George Meniuc este un poet, prozator și eseist român din Basarabia. • Debutază, în 1939, cu volumul de poezii: <i>Interior cosmic</i>. • În 1940, publică prima carte de eseuri: <i>Imaginea artei</i>. • În 1959, publică volumul de eseuri <i>Iarba fiarelor</i>. • În 1967, îi apare volumul <i>Eseuri</i>.	Informația denotă ideea că autorul a scris eseuri pe tot parcursul vieții, deci a fost o formă de exprimare importantă pentru el.
Prezicătorii	• În viitor, vom putea folosi acest eseu ca punct de plecare pentru discuții despre relația om–tehnologie și despre limitele mașinilor în raport cu gândirea umană.” • „Probabil vom reveni la ideile din eseu atunci când vom studia creația artistică, pentru a înțelege mai bine cum imaginația transformă lumea.” • „Este foarte posibil ca acest text să ne ajute, la alte lecții, să identificăm mai ușor trăsăturile eseului literar în alte opere.”	S-a anticipat corect felul în care vom putea folosi acest text la lecțiile următoare.

Tabel 2: Realizarea învățării reciproce (răspunsuri posibile)

F. Aprecieri și comentarii. Această etapă încheie demersul predării reciproce prin evaluarea răspunsurilor oferite de colegi, dar și prin înaintarea unor sugestii pentru extinderea subiectului abordat.

Interpretarea eseului literar (6 De ce?). Interpretarea este un proces care survine, în demersul didactic, după lectură și comprehensiune și implică elevul-cititor să-și formuleze viziunea asupra diferitelor aspecte ale textului receptat. Tehnica *6 De ce?* este specifică învățării prin descoperire și este folosită pentru a analiza, clasifica, compara, descoperi, diferenția, examina, raporta și, în fine, pentru a decodifica semnificațiile unui text. Interpretarea unui eseu literar este cu atât mai interesantă cu cât caracterul ambiguu al textului predispune la un șir de întrebări de descoperire a semnificațiilor la nivel de conținut, dar și a specificității eseului literar ca text de

graniță. Există două posibilități pentru a realiza această tehnică: prima, care implică profesorul în formularea celor șase întrebări, și a doua, care pune elevul în ipostaza de a formula întrebările. Vom ilustra în continuare prima variantă de aplicare a tehnicii, pentru a servi, ulterior, drept model pentru elevi. În acest scop, profesorul selectează un fragment din eseu *Gândul*, de George Meniuc, și plasează în paralel 6 întrebări care încep cu *De ce?* (Tabel 3). Pentru a lărgi spectrul semnificațiilor interpretate, profesorul poate împărți textul în câteva fragmente și, respectiv, să formuleze în baza acestora întrebările.

Fișa 1	6 De ce?
„Cum să-l zăvorăști între șuruburi, scripete, roticele și alte piese ale mecanicii?”	1. De ce sugerează autorul că gândul nu poate fi încorsetat de mecanisme tehnice? 2. De ce asociază procesele mentale cu o realitate imposibil de mecanizat? 3. De ce contrastează libertatea gândirii cu rigiditatea dispozitivelor materiale? 4. De ce percepe mașina ca fiind limitată în raport cu gândirea umană? 5. De ce apare întrebarea sub formă retorică, și nu ca afirmație directă? 6. De ce rămâne gândul un proces imposibil de artificializat?

Tabel 3: Tehnica „6 De ce?”

Studiul dedicat eseului *Gândul* demonstrează că textul are un potențial formativ ridicat, funcționând ca un reper pentru înțelegerea mecanismelor gândirii și a raportului dintre percepție, imaginație și creație. Prin valorificarea strategiilor didactice moderne – de la problematizare la interogarea multiprocesuală –, elevii sunt implicați activ în procesul de construire și aprofundare a sensurilor. Textul favorizează dialogul, reflecția și argumentarea, competențe esențiale pentru formarea gândirii critice. Demersul ilustrează că eseu literar, ca text de frontieră, oferă oportunități autentice de integrare a cunoașterii și dezvoltare metacognitivă. În acest context, profesorul devine mediator al sensurilor și facilitator al învățării profunde. Concluzionând, eseu reprezintă nu doar un conținut de studiat, ci un instrument pedagogic valoros, capabil să stimuleze gândirea, creativitatea și autonomia intelectuală a elevilor.

Referințe bibliografice:

- ANGHELESCU, Mircea; IONESCU, Cristina și LĂZĂRESCU, Gheorghe. *Dicționar de termeni literari*. București: Garamond, 1995. ISBN 973-914090-4.
- BRAIS, Aura și POENARU, Michiela. *Dicționar de termeni literari pentru elevi*. Ediția a IV-a. București: Coresi, 2008. ISBN 978-973-60-887-42.
- CARTALEANU, Tatiana și COSOVAN, Olga. *Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gândirii critice*. Supliment al revistei *Didactica Pro*. 2003, nr. 2(8). ISSN 1810-6455.
- CARTALEANU, Tatiana; COSOVAN, Olga; ZGARDAN-CRUDU, Aliona și SUFF, Elena. *Studiul integrat al limbii și literaturii române*. Chișinău: Arc, 2017. ISBN 978-9975-0-0026-0.

CĂLIMAN, Tiberiu. *Învățământ, inteligență, problematizare*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975.

CERGHIT, Ioan. *Metode de învățământ*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1976.

CIMPOI, Mihai. *Dicționar de teorie și critică literară*. Târgoviște: Bibliotheca, 2016. ISBN 978-606-772-146-1.

ENCIU, Valentina. *Teoria literaturii în 100 de termeni*. Chișinău: Arc, 2010. ISBN 978-9975-61-594-5.

ILIE, Emanuela. *Didactica limbii și literaturii române*. Iași: Polirom, 2014. ISBN 978-973-46-4731-6.

MARINO, Adrian. *Dicționar de idei literare*. București: Eminescu, 1973. Vol. I. ISBN 978-606-588-099-3.

PETRAȘ, Irina. *Teoria literaturii*. Cluj-Napoca: Biblioteca Apostrof, 2002. ISBN 978-973-30-263-89.

Primit: 14 martie 2026

Acceptat: 26 iunie 2026